

Vergaderjaar 2007–2008

30 806

Onbemande vliegtuigen (UAV)

Nr. 4

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 29 augustus 2008

In het Wetgevingsoverleg Materieel van 12 november 2007 (Kamerstuk 31200 X, nr. 45) is door mijn voorganger toegezegd de Kamer te informeren over de resultaten van de studie over *Unmanned Aerial Vehicles* (UAV's) en de inlichtingencapaciteit. De vaste commissie voor Defensie verzocht mij op 26 juni 2008 (kenmerk 08-DEF-B-111) uiterlijk dit zomerreces aan die toezegging te voldoen. De studie *Lucht-grondwaarneming en de nationale inlichtingencapaciteit* is onlangs voltooid. Met deze brief voldoe ik aan het verzoek van de Kamer. Ik ga tevens in op de motie van het lid Voordewind (Kamerstuk 31200 X, nr. 62) over de ontwikkeling van een operationeel inzetbaar prototype van een integraal sensorpakket, en op het voorstel van het lid Boekestijn om de mogelijkheden te onderzoeken voor een publiek private samenwerking (PPS) bij de verwerving van een *Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle* (MALE UAV) capaciteit.

2006: De studie *Lucht- en Ruimtevaartcapaciteiten voor grondwaarneming*

Over de resultaten van de studie *Lucht- en Ruimtevaartcapaciteiten voor grondwaarneming* uit 2006 bent u meer uitgebreid geïnformeerd in de brief van mijn voorganger van 20 september 2006 (Kamerstuk 30806, nr. 1). Deze studie wees uit dat bij het verzamelen van inlichtingen en het opbouwen van omgevingsbeelden satellieten en bemande en onbemande luchtvaartuigen voorzien van moderne waarnemingsmiddelen een belangrijke rol spelen. In de studie werd aanbevolen de keten van grondwaarneming vanuit de lucht en de ruimte in de toekomst te laten bestaan uit tactische short range UAV's en mini-UAV's voor de korte afstand en uit MALE UAV's voor het operationele niveau. Andere capaciteiten, zoals helikopters en jachtvliegtuigen, vullen deze capaciteiten waar mogelijk aan. Voor strategische waarneming is er behoefte aan waarnemingssatellieten en platforms die grotere gebieden kunnen overzien. De kosten voor een eigen satellietcapaciteit zijn echter zeer hoog. Defensie blijft daarom vooralsnog gebruik maken van op de commerciële markt beschikbare

satellietbeelden. Daarnaast zou Nederland moeten blijven bijdragen aan het Navo project *Alliance Ground Surveillance* (AGS), dat zou bestaan uit bemande en onbemande vliegtuigen. Hierbij gaf Nederland de voorkeur aan een invulling van het AGS project met alleen bemande vliegtuigen. Op deze wijze, zo concludeerde de studie uit 2006, ontstaat een keten van elkaar deels overlappende lucht-grondwaarnemingscapaciteiten, waarmee operaties effectief kunnen worden ondersteund. Deze keten van inlichtingenmiddelen dient vervolgens in een groter informatienetwerk te worden ingepast, zodat de vergaarde informatie breed beschikbaar is.

Door nieuwe budgettaire kaders en doordat het AGS *Program of Records* wijzigde in alleen de realisatie van een onbemande component is in 2007 besloten de Nederlandse deelname aan het AGS project te stoppen. In de Kamerbrief *Wereldwijd Dienstbaar* (Kamerstuk 31243, nr. 1) is de Kamer op 18 september 2007 gemeld dat, hoewel de operationele betekenis van de MALE UAV buiten kijf staat, de budgettaire kaders geen financiële ruimte bieden voor een eigen MALE UAV capaciteit. Tevens is daarbij gemeld dat extra Short Range UAV's zullen worden aangeschaft om de informatiepositie op het tactische niveau te verbeteren en dat deze op termijn het huidige *Sperwer*-systeem zullen vervangen.

2008: De studie *Lucht-grondwaarneming en de nationale inlichtingenpositie*

De nu voltooide studie *Lucht-grondwaarneming en de nationale inlichtingenpositie* is mede gebaseerd op de studie *Lucht- en Ruimtevaartcapaciteiten voor grondwaarneming* uit 2006. Ook het rapport van de Onderzoeksgroep Inlichtingen en Veiligheid Defensie (OIVD) en de resultaten van de studie *Operationele inlichtingencapaciteit Defensie*, waarover de Kamer op 2 juli 2007 is geïnformeerd (Kamerstuk 30800 X, nr. 106), zijn bij de nieuwe studie betrokken. De uitvoering van de aanbevelingen uit het rapport van de OIVD is overigens in volle gang, waaronder het versterken van de nationale inlichtingenketen.

De observaties uit de studie van 2006 en het rapport van de OIVD over het grotere belang van goede inlichtingen en de veranderde wijze van optreden worden door de nieuwe studie lucht-grondwaarneming bevestigd. Door de veranderde aard van de operaties is het belang van een goede informatiepositie van de commandant in het operatiegebied sterk toegenomen. De huidige operaties van Defensie worden gekenmerkt door een asymmetrische dreiging en irregulier optredende tegenstanders. De inspanningen richten zich daardoor vooral op het in kaart brengen, lokaliseren en voorspellen van intenties en activiteiten van de mogelijke tegenstanders die vaak optreden in kleine groepen en doorgaans zeer moeilijk zijn te onderscheiden van de lokale bevolking. De grootte van het operatiegebied waar een commandant verantwoordelijk voor is, is aanzienlijk toegenomen. De huidige wijze van militair optreden vraagt daarom om een meer geïntegreerd inlichtingenproces. De scheiding tussen strategische, operationele en tactische inlichtingen is vervaagd, waardoor het belang van een hechte inlichtingenketen groter is dan voorheen.

Lucht-grondwaarnemingsmiddelen nemen in die keten een belangrijke plaats in. De toegevoegde waarde van een lucht-grondwaarnemingscapaciteit voor de inlichtingenpositie is afhankelijk van de vliegeigenschappen van het platform, de sensoren en de informatieverwerkende systemen. Daarbij is «gelaagdheid» van de beeldopbouw nodig om systematisch en effectief te kunnen zijn. Dat wil zeggen dat eerst een groter gebied in kaart wordt gebracht, waarna meer gedetailleerd met verschillende sensoren specifieke delen van dat gebied worden onderzocht.

Uiteindelijk produceren de sensoren de gewenste informatie. Een groter platform biedt doorgaans de mogelijkheid meer en krachtiger sensoren in te zetten.

Uit de inzet van de Sperwer in Afghanistan blijkt dat deze een meerwaarde heeft opgeleverd voor de beeldopbouw. Bovendien werd gebruik van andere platforms, zoals de F-16 of de Apache helikopter, door inzet van de Sperwer voorkomen. De F-16 en de Apache bleven daardoor beschikbaar voor hun primaire taakstelling.

De MALE UAV

Een *Medium Altitude Long Endurance (MALE)* UAV voorziet door surveillance en verkenning in voorspellend vermogen voor het eigen inzetgebied en de periferie daarvan. De operationele betekenis van de MALE UAV wordt door de nu voltooide studie bevestigd. Met een MALE UAV kunnen doelen worden opgespoord die vervolgens door maritieme, land- of luchtplatforms kunnen worden bestreden. Hierbij heeft het gebruik van verschillende typen sensoren in één UAV platform een *multiplier-effect*, omdat meerdere taken tegelijk met verschillende sensoren kunnen worden uitgevoerd. Bovendien kan een MALE UAV een gebied langdurig onder surveillance houden en kunnen de sensoren op aangrenzende gebieden worden gericht. Zo kunnen in een relatief korte tijd honderden vierkante kilometers worden bestreken en wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de gelaagde opbouw van het omgevingsbeeld. Nieuwe radartechnieken, zoals het Nationale Technologie Project *Airborne Radar Technology* (NTP ART) waar verderop in deze brief op wordt ingegaan, vergroten deze mogelijkheden verder. De uitgebreide capaciteiten van de MALE UAV dragen bovendien bij aan informatievoorziening voor het strategische niveau en leveren tevens een bijdrage aan het tactische niveau door het genereren van *near real time* beeldinformatie en doel-aanwijzing tijdens de uitvoering van operaties. Inzet van de MALE UAV draagt daarnaast bij aan een efficiënter en veiliger gebruik van bemande luchtvaartuigen. Op dit moment beschikken vooral grotere Navo-landen over een MALE UAV, waaronder het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

Conclusies van de nieuwe studie

Naast de herbevestiging van enkele belangrijke conclusies uit de studie *Lucht- en Ruimtevaartcapaciteiten voor grondwaarneming* en het rapport van de OIVD, identificeert de studie *Lucht-grondwaarneming en de nationale inlichtingenpositie* enkele aanvullende mogelijkheden om de inlichtingenvoorziening verder te verbeteren.

Ten eerste wijst de studie op het toegenomen belang van de uitwisseling van uit lucht-grondwaarneming verkregen data met coalitiepartners. Voor de betere verwerking van deze data is verbetering van de interoperabiliteit zowel nationaal als internationaal gewenst. Bovendien zouden data van niet-traditionele inlichtingenplatforms, zoals de Apache, beter kunnen worden gedeeld. Op de langere termijn zal de vervanger van de F-16 naar verwachting krachtige middelen voor lucht-grondwaarneming toevoegen, waardoor het belang van interoperabiliteit verder toeneemt. Ten tweede is er een grote behoefte aan voldoende tactische en operationele lucht-grondwaarnemingscapaciteit. Tenslotte wordt de operationele betekenis van de MALE UAV door de nu voltooide studie bevestigd. De behoefte aan lucht-grondwaarneming op het operationele niveau kan door een MALE UAV naar verwachting adequaat worden ingevuld.

In de studie is bezien of verwerving van een MALE UAV op termijn mogelijk is via bijvoorbeeld publiek private samenwerking (PPS), zoals het lid Boekestijn heeft voorgesteld. Defensie hanteert als uitgangspunt dat op een aantal terreinen diensten in beginsel niet zelf hoeven te worden geleverd als andere partijen (marktpartijen of andere overheden) deze, eventueel gezamenlijk met Defensie, doeltreffender en/of doelmatiger kunnen leveren. Defensie gebruikt een *sourcing*-strategie om samenwerking met andere partijen te toetsen. Een eerste onderzoek heeft uitgewezen dat voor verwerving van een MALE UAV er mogelijkheden voor uitbesteden of samenwerken kunnen zijn. Cruciale onderdelen uit het inlichtingenproces komen echter niet voor PPS in aanmerking, zoals de verwerking van inlichtingen. Zoals vermeld in de regeringsreactie op het advies over de inzet van civiele dienstverleners van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (Kamerstuk 31200 X, nr. 116) mag civiel personeel onder geen beding worden ingezet voor offensieve taken of voor taken die direct zijn gerelateerd aan de strategische planning. Bovendien kan civiel personeel geen militaire (wapen)systemen aansturen of taken uitvoeren die direct zijn gerelateerd aan de operationele inzet van wapensystemen.

Het verbeteren van de nationale informatie-uitwisseling is na het rapport van de OIVD gestart, onder meer door de versterking van de nationale I&V-keten. Voor de verbetering van de uitwisseling van data met coalitiepartners neemt Nederland deel aan de *Multi-sensor Aerospace-ground Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance Interoperability Coalition* (MAJIIC). Het MAJIIC is een initiatief van enkele Navo-landen en beoogt de uitwisseling van uit lucht-grondwaarneming verkregen data te verbeteren. De eerste resultaten van dit initiatief worden komend jaar ingevoerd, waardoor de uitwisseling van gegevens al in lopende operaties kan worden verbeterd.

Defensie kiest, mede wegens beperkte budgettaire mogelijkheden, voor een gefaseerde opbouw van de lucht-grondwaarnemingscapaciteiten, te beginnen op het tactische niveau. Voor de invulling van de behoefte naar tactische lucht-grondwaarnemingscapaciteit zijn recent mini-UAV's verworven en is verwerving van een *Short Range Tactical UAV* (SRTUAV) voorzien. De mini-UAV's zijn naar verwachting in 2009 operationeel, de SRTUAV in 2011. In Afghanistan voorziet de *Sperwer* voorsnog in deze behoefte.

De regering blijft wat betreft een eigen MALE UAV capaciteit bij haar besluit zoals vermeld in de Kamerbrief *Wereldwijd Dienstbaar*. De uitwerking van een PPS-constructie voor de verwerving van een MALE UAV is daarom niet aan de orde. Nederland blijft daarmee, zoals overigens gebruikelijk in internationale coalities, voor zijn informatiepositie op het operationele niveau afhankelijk van coalitiepartners. De MALE UAV is een complex systeem waar specifieke kennis en ervaring voor nodig is. Ten behoeve van de huidige missie in Afghanistan heeft verwerving van een MALE UAV weinig meerwaarde, omdat de verwerving, het opbouwen van de bijbehorende logistieke organisatie en de opleiding en training van essentieel personeel te veel tijd in beslag zouden nemen om voor medio 2010 gereed te zijn. Daarom worden voor de periode tot medio 2010 de mogelijkheden voor een tijdelijke lucht-grondwaarnemingscapaciteit voor het operationele niveau bezien, zodat op kortere termijn meer voorspelend vermogen kan worden gegenereerd voor de commandant(en) in het eigen inzetgebied en de periferie daarvan.

Motie Voordewind

In de uitwerking van de Defensie Industrie Strategie (DIS) wordt groot belang gehecht aan de ontwikkeling van hoogwaardige sensor-technologie, hetgeen ook is verwerkt in de opzet voor het innovatieprogramma *Veiligheid* uit Pijler 2 van het regeerakkoord. In de motie van het lid Voordewind is voorgesteld om de ontwikkeling van een prototype van een integraal sensorpakket te onderzoeken en de mogelijkheden voor medefinanciering vanuit het innovatieprogramma *Veiligheid* te bezien. Deze flexibele sensoren zouden onder bestaande luchtvaartuigen gemoniteerd kunnen worden zodat het aantal beschikbare waarnemingsplatforms toeneemt. De motie heeft geleid tot het uitvoeren van een Nationale Technologie Project *Airborne Radar Technology* (NTP ART). Het NTP ART is een studie gericht op de technische haalbaarheid van de ontwikkeling van een *airborne phased array* systeem. Het NTP ART is in maart jongstleden voltooid. De belangrijkste conclusie is dat een *phased array* radar kan worden ontwikkeld voor deze toepassing. Vanwege de prestaties en mogelijke ophangpunten wordt de toepassing voor gebruik onder de F-16 en de C-130 aanbevolen.

De te gebruiken platforms F-16 en C-130 zijn schaarse capaciteiten en worden niet primair voor inlichtingenvergaring ingezet. In veel gevallen zal de inlichtingentaak met de primaire taken zoals doelbestrijding of luchttransport moeten worden gecombineerd. Hierdoor zullen forse beperkingen voor de inlichtingenvergaring, doelbestrijding of luchttransport optreden. Bovendien is de meerwaarde ten opzichte van het huidige sensorsysteem voor de F-16, de *Recce Lite*, marginaal. De *RecceLite pod* is uitgerust met een zeer sterke fotocamera en een *Forward Looking InfraRed* (FLIR) camera en is primair bestemd voor fotoverkenningstaken. De toegevoegde waarde van het *airborne phased array* concept zal daarom in de praktijk beperkt zijn. De noodzakelijke investeringen van omstreeks € 40 miljoen wegen daarom niet op tegen deze beperkte toegevoegde waarde, vooral door de te verwachten beperkte beschikbaarheid van de platforms. Het blijft overigens van belang om de *Airborne Phased Array* radartechnologie verder te ontwikkelen, omdat deze in de toekomst kan bijdragen aan de waarnemingscapaciteiten van Defensie. Bovendien draagt de ontwikkeling bij aan een versterking van de in de DIS geïnventariseerde prioritaire technologiegebieden.

De staatssecretaris van Defensie,
J. G. de Vries